

HVIDESLÆGTEN

Af

L. F. la Cour.

Mine Tilhørere!

Naar jeg har bestemt mig til ved dette det 5te danske Hjemstavns møde at drage Hvideslægten frem, har det først og fremmest sin Grund i, at vi her befinder os saa at sige midt i Hvideslægten Land. Hvor vi end vender Blikket hen, vil Øjet møde Minder fra dens Velmagtsdage, og til mangfoldige Steder og Punkter, som er spredt over denne Del af vort Fædreland, er der knyttet Tildragelser og Begivenheder, der stammer fra Hvideslægten Dage. Blot vi gaar udenfor denne Sal, vil Blikket straks fanges af den ærværdige *Kirke*, en af vort Lands skønneste, der, som alle og enhver véd, skriver sig fra Hvideslægten ypperste Mand, ham, der med Rette er bleven kaldt den største af alle danske. Og ved dens Side, hvor Fr. VI's imponerende Bygning senere fandt Plads, laa det *Kloster*, der fra en ringe Begyndelse — ogsaa takket være Hvideslægten og først og fremmest Absalons virksomme Støtte — hævede sig til det betydeligste og mest ansete i vort Land. Endnu bærer *Fratergaarden* Vidne om dette Kloster. *Klosterporten*, der staar

som dette Steds Vartegn, kan ogsaa følges tilbage til Hvideslægten. Og *Mølleediget*, der skulde lede Vand fra Sorø Sø til Tuel Sø og som den Dag i Dag hører til de interessanteste Punkter i Sorøs umiddelbare Nærhed, kan ogsaa føres tilbage til Hvideslægten. Men dernæst ligger der i Krans om Sorø Punkt ved Punkt, der nævnes blandt denne Slægts Ejendomme og hvor endnu ærværdige Kirkebygninger vil kunne bringe Bud til sene Tider om dens Magt og Kraft. Jeg tænker her paa Steder som *Pedersborg*, *Bromme*, *Bjernede* og Slægtens Vugge *Fjenneslev*, blandt hvilke den sidste er kendt snart sagt af hvert Barn i Landet gennem Oehlenschlägers Digt om De tvende Kirketaarne. Syd paa ligger *Lyng*, hvor Absalon indrettede en af Klosters ældste og vigtigste Avlsgaarde. Og noget fjernere ligger Steder som *Slagelse* og *Boslunde* paa den ene Side, *Bringstrup*, *Haraldsted* og *Ringsted* paa den anden, der ogsaa en eller flere Gange nævnes i Slægtens Historie.

Men dernæst staar Hvideslægten som maaske den ypperste, Landet har fostret, og derfor som en af dem, man helst dvæler ved. Vel skal det indrømmes, at som der i enhver Slægt som Regel er *nogle* sorte Faar, har der ogsaa i denne Slægt været Mænd og Kvinder, som ikke gjorde Slægten Ære, men de fordunkles ganske af dem, der i deres Livstid udførte et Værk, som til evige Tider vil sikre dem mod Forglemmelse, og som vi med Stolthed nævner som vore Landsmænd.

Men endelig har jeg tænkt mig, at naar De nu i disse Dage hører om og bliver ført rundt til Hvideslægts Arnesteder, saa kunde det have sin Betyd-

ning gennem en kort Skildring at faa en Oversigt over denne Slægt og dens vigtigste Medlemmer. Mere end en Oversigt maa De imidlertid ikke vente. Adskillige indenfor Slægten har været af en saadan Storhed, har haft en saadan Betydning og har indlagt sig et saadant Navn blandt os, at de kunde give Stof nok til mange Foredrag, og i det hele taget vilde Skildringen af Hvideslægtens Historie let blive ensbetydende med en Skildring af Danmarks baade indre- og ydrepolitiske Historie i det Tidsrum, hvori de virkede, og det kan der jo slet ikke være Tale om, at der er Tid til.

Men hvad er Hvideslægten? Ja, Navnet tages paa to Maader, idet man dels lader den omfatte *alle* Efterkommere efter Skjalm Hvide, baade Agnater og Cognater, hvorved f. Eks. en Skikkelse som Marsk Stig, Stig Andersen Hvide, kommer til at høre til Slægten. Men dels nøjes man med Mandslinjen eller Mandslinjerne, og det er det, jeg i alt væsentligt har gjort her, da det andet vilde føre os altfor vidt. Og selv indenfor Mandslinjerne har jeg maattet skære adskillige bort, idet jeg har ment at maatte nøjes med at optage dem, der har haft større — god eller slet — Betydning for Land og Folk. De vil derfor paa den omdelte Stamtavle, der er udarbejdet paa Grundlag af Meddelelserne i Danmarks Adels Aarbog 1893 og 1898, suppleret med Oplysninger andetsteds fra, se, at der hyppigt staar: „bl. a.“, da jeg til Tider har maattet gøre et Udvalg blandt den enkeltes Børn, har maattet skære saadanne bort, der døde tidlig og ikke særlig mindes. Om det Udvalg, jeg har gjort, da er rigtigt, er en Skønssag; gerne havde jeg optaget mere, men fandt det rigtigst at nøjes med det

her nævnte. Et Par Undtagelser fra udelukkende at holde sig til Mandslinjerne har jeg dog maattet gøre.

Som Slægtens Stamfader nævnes almindelig Skjalm Hvide, og længere tilbage kan vi foreløbig ikke naa; om det nogensinde skulde lykkes, er vel tvivlsomt. I Slutningen af Middelalderen nævntes ganske vist, at Skjalm Hvide skulde have været Søn af Toke Trylle og Sønnesøn af Slau. Endvidere sagde man, at Toke Trylle havde været den første kristne Mand af Slægten, hvad der dog vanskeligt kan stemme med hans Levetid, og om Slau fortaltes det, at han skulde have grundlagt Slauløse (o: Slagelse eller mulig det nedlagte Slagelsebo), men man kender ellers ikke noget Mandsnavn Slau, og Byerne paa -løse har deres Oprindelse fra en langt fjernere Fortid. Heller ikke det Forsøg, man senere i det 16.—18. Aarhundrede gjorde paa at danne en Slægtrække bag disse Mænd op til Palnatoke, har noget historisk ved sig. Vi inaa derfor, som alt nævnt, betragte Skjalm Hvide som Slægtens Stamfader, og da han levede i Aarene fra c. 1035 til c. 1112, og den sidste af hans mandlige Efterkommere, Stig Jurissen, der stammer ned fra hans næstældste Søn, Ebbe Skjalmsen, døde før 1350, er det altsaa et Tidsrum paa nær op ved 300 Aar, der er Hvideslægten's egentlige Levetid.

Kun faa — om overhovedet nogen — Slægter i Landet har været i Stand til i et saadant Spand af Aar at fremvise saa mange Stormænd — baade verdslige og gejstlige. Ved en løselig Gennemgang viser det sig, at man indenfor Slægtens Rammer kan nævne 17 Høvdinge eller verdslige Stormænd, der sad inde med en Magt, som langt overgik de fleste

i deres Samtid; ikke mindre end 10 Bisper taltes i deres Rækker, og af disse blev endogsaa de 5 Ærkebiskopper, og blandt Kvinderne naaede to frem til at bære den svenske Dronningekrone. Allerede dette er nok til at vise, hvilken Betydning Slægten har haft, og det vil yderligere godtgøres, naar vi ser lidt nærmere paa de enkelte Skikkelser.

Efter foranstaaende Indledning, der paa visse Punkter fremtræder i noget forkortet Skikkelse, gennemgik Taleren Hovedparten af de i nedennævnte Uddrag af Stamtavlen optagne Personer, men en Gengivelse af dette Afsnit af Foredraget vilde kræve mere Plads, end der raades over, og det er derfor nødvendigt at indskrænke sig til at meddele Stamtavleuddraget og henvise dem, der skulde ønske Oplysninger om den ene eller den anden af de — for Størstedelen — velkendte Personer, til de forskellige lettilgængelige Værker, hvor disse omtales: Danmarks Riges Historie, Biografisk Leksikon m. m., eller til saadanne Specialværker, hvor de skildres eller nævnes.

HVIDESLÆGTEN.

Skjalm Hvide, Høvedsmand paa Sjælland, saaret og fanget 1062 i Slaget ved Nisaa, Høvedsmand paa Rügen, Knud Lavards Fosterfader, † ved 1113, begr. i Fjenneslevlille Kirke, men siden af Bisp Absalon henført til Sorø; g. m. Signe. Børn:

A. Toke Skjalmsen til Eskebjerg paa Hinds-
holm, gav sin Hovedlod og 16 Mark Guld til
Sorø Klosters Opførelse, levede 1150, var † 1161,
g. m. ¹⁾ Ragnhild, ²⁾ Gyde, Børn bl. a.:

a. **Stig Tokesen**, grundlagde Essenbæk Klo-
ster, faldt paa Svend Grates Side i Slaget ved
Viborg 1151, g. m. ¹⁾ Margrethe, Knud La-
vards Datter, ²⁾ Christine. Børn bl. a.:

1. *Aage Stigsen*, drog 1191—93 til d. hell.
Land.

2. *Christine*, g. m. Kong Karl (VII) Sverker-
sen af Sverig. ✓

b. **Skjalm Bang**, levede 1158. Børn:

1. (?) Peder Bang, 1252 Biskop i Roskilde,
Tilhænger af Jacob Erlandsen, maatte 1259
forlade sit Stift, vendte først tilbage 1274,
† 1277.

2. *Cecilie*, g. m. ¹⁾ Torbern, ²⁾ Olaf Thorkilsen.

Søn i 1ste Ægteskab:

Jens Grand, 1280 Domprovst i Roskilde, 1289 Ærkebisp i Lund, fængslet 1294, 1310 Ærkebisp i Bremen, † 1327 i Avignon.

3. *Ingefred*, g. m. Gert.

Søn: *Tyge Bost*, Kammermester.

B. *Ebbe Skjalmsen*, stiftede med sine Brødre Sorø Kloster, † 1150, begr. i Sorø, g. m. Regnild. Sønner bl. a.:

a. **Sune Ebbesen** til Knardrup, byggede Bjernede Kirke, † 1186, g. m. Cecilie, begge begr. i Sorø. Børn:

1. *Peder Sunesen*, 1192 Biskop i Roskilde, † 1214.

2. *Andreas Sunesen*, 1201 Ærkebisp i Lund, † 1228.

3. *Jacob Sunesen* af Møen, g. m. Estrid, † 1246, Søn bl. a.

Peder Jakobsen, 1215 Biskop i Roskilde, † 1225.

4. *Torbern Sunesen*, † 1198.

5. *Laurids Sunesen*, † 1208.

6. *Ebbe Sunesen* til Knardrup, † 1208. Børn bl. a.:

✓ *Peder Ebbesen* til Knardrup, † 1256.

Benedicte, g. m. d. sv. Konge Sverker.

7. *Johannes Sunesen*, † 1208.

8. *Margrethe*, g. m. Herluf. Datter:
Cecilie, g. m. Erland, dræbt 1250. Børn
 bl. a.:
Johannes Erlandsen til Ellinge, † 1272.
Jakob Erlandsen, 1250 Bisp i Roskilde,
 1254 Ærkebisp, † 1274.
Niels Erlandsen, Gjældkær.
Erland Erlandsen, Ærkedegn, Ærkebiskop.

b. **Fin Ebbesen.**

c. **Toke Ebbesen.** Søn:

1. *Stig Gallen*, Søn bl. a.:
Juris Stigsen, † 1246, Søn bl. a.:
Stig Jurissen, nævnes 1280, Søn bl. a.:
Juris Stigsen, var død 1350, Søn:
Stig Jurissen, † før 1350.

C. **Asser Rig**, boede i Fjenneslev, gav ligesom sine Brødre meget Gods til Sorø Klosters Stiftelse og gav sig selv ind i dette Kloster, † 1151, g. m. Inge Eriksdatter, Datterdatter af Knud d. hell., † 1157. Børn:

a. **Esbern Snare**, f. 1127, byggede Borgen ved Kalundborg og Kalundborg Kirke, berømt for sit Mod og Snille, † 1204, g. m. 1) Holmfred, 2) Ingeborg, 3) Helene. Børn:

1. *Absalon Bælg*, skal have været en grusom og begærlig Mand, der tilbageholdt det Gods, som Broderen gav til Sorø Kloster, † 1131—32.
2. *Johannes*, Marsk, testamenterede sit Gods til Sorø Kloster, † 1213.
3. *Niels Mule*, Staldmester, Søn:
Esbern Snerling eller Mule, † 1233.

4. *Cecilie*, g. m. Anders Grosøn af Tersløse.

5. *Ingeborg* af Borg, † 1267, g. m. Peder Strangesen til Kalundborg.

b. **Absalon**, f. 1128, 1158 Biskop i Roskilde, genoprettede 1161 Sorø Kloster og opførte Klosterkirken, opførte Borgen i København, 1178 Ærkebiskop i Lund, lige berømt som gejstlig og for sine Krigstog mod Venderne, † $21/3$ 1201.

c. **Ingefred**, levede 1157, g. m. Peder.

D. **Sune Skjalmsen**, g. m. ¹⁾ Cecilie, ²⁾ Inge.
Søn:

Jon Galen. Datter:

Cecilie. Søn:

Jens Kaare, var 1247 Abbed i Sorø.

E. **Cecilie**, levede 1161, g. m. Peder Thorstensen af Borg.

F. **Mogga**, indgav sig som Enke i Roskilde Kloster.

G. **Margrethe**, Nonne i Roskilde.

Hvideslægten.

117

Efter Gennemgangen fortsatte Taleren med omtrent følgende Ord:

Vi staar nu ved Slutningen af vor Gennemgang. Mange store, ædle Skikkelser har vi haft Lejlighed til at fremdrage. Og derom kan der ikke tvistes, at Hvideslægten som Helhed betragtet indtager en af de ypperste, vel ogsaa en enestaaende Plads i vort Folks Historie.

Lad os da ende med de saa ofte gentagne Linjer, hvormed Ingemann i „Valdemar den store og hans Mænd“ tegner den Kreds, der sluttede sig om Kongen og hans Sønner og hvoraf vi her har dvælet ved nogle:

Stig op af Graven, Du Slægt, som døde,
forkynd Dit Fald og afmal Din Brøde,
advar os for Udslettelsens Dom,
og vis os, hvorfra Din Frelse kom.
Men I, som lyste i Tider dunkle,
som klare Nordlys ved Midnat funkle,
I store Aander, som over Jord
med Frelsens evige Banner for,
der Herren mægtig sin Haand udstrakte
og Folkeaanden til Liv genvakte,
lys atter for os fra natlig Tid
I Aandekæmper i Herrens Strid!
Og blunder atter i Blødheds Drømme
mit Fødeland ved de dybe Strømme,
hvad heller raser i blinde Lyst
forvildet Slægt mod sit eget Bryst,
saa ryster Sjælen og vækker Aanden
og styrker Hjærtet og ruster Haanden
til dansk, til stor og til herlig Id,
til Danmarks Frelse i Nødens Tid.
